

Aan het front op de Wallen

Een hoofdstuk uit

Chaos aan de Amstel

Fraude en corruptie in Amsterdam

Van

Jos Verlaan

(Uitgeverij Sun, Nijmegen 1999)

Hoofdstuk 7: Aan het front op de Wallen

De Oudezijds Voorburgwal op een vrijdagochtend, mei 1996. De burenen van het grachtenpand op nummer 79 schrikken wakker van het oorverdovende geweld waarmee bouwvakkers uitgerekend op deze vrijdag tussen Hemelvaart en het weekeinde een bordeel verbouwen in opdracht van een exploitant. De timing is goed: heel ambtelijk Amsterdam heeft een verplichte vrije dag. Inclusief de inspecteurs van de dienst Bouw- en Woningtoezicht. De stenen pui van het pand, die op de Rijksmonumentenlijst staat, wordt gesloopt en vervangen door een pui van hout, glas en triplex. En als de aannemer klaar is, bieden de ramen van de begane grond plaats aan twee prostituees, in plaats van één, zoals sinds jaar en dag praktijk is. Uitbreiding dus, constateren de burenen, die de verbouwing op de voet volgen. En daardoor in strijd met een besluit van de Amsterdamse gemeenteraad die vlak voor de verbouwing had vastgesteld dat de raamprostitutie op de Wallen niet mocht uitbreiden.

De bovenbuurman op nummer 79, bewoner van een van de weinige distributiewoningen op de Wallen, is de dupe van de bouwkundige ingreep. De man, een chronisch patiënt, moet regelmatig voor onderzoek naar het ziekenhuis worden vervoerd. Maar ambulancepersoneel dat zich na de verbouwing op zijn adres meldt, kan hem niet meer per brancard van tweehoog naar beneden dragen. De aannemer heeft het trapgat van de begane grond naar de bovenliggende distributie-etages dusdanig verbouwd dat de brandweer er met een ladderwagen aan te pas moet komen om de man in de gereedstaande ambulance te takelen.

Verantwoordelijk voor deze verbouwing is een als aimabel bekend staande slager annex bordeelexploitant uit de buurt. Zijn formule voor succesvol ondernemerschap op de Wallen bestaat vooral uit handigheid in de omgang met ambtenaren, weet zijn omgeving: 'Hij krijgt dingen voor elkaar die anderen met minder goede contacten nooit zouden lukken', aldus collega-ondernemers na die verbouwing op de Oudezijds met onverholen sarcasme in hun stem. 'Maar je kunt hier heel makkelijk binnen de marges van de regelgeving opereren zonder dat je in de fout gaat. Als je weet wanneer de bouwinspecteurs een vrije dag of vakantie hebben, weet je ook wanneer je verbouwingen moet plannen. Het is hem niet eens kwalijk te nemen dat hij zo werkt. Hij maakt gebruik van het vacuüm dat de overheid hier zelf heeft achtergelaten.'*

De directe burens van het bordeel ondervonden dat aan den lijve. Zij hadden de overlast van de bordeeluitbreiding, maar mochten tot hun stomme verbazing van de gemeente geen gesprekspartner zijn bij het overleg over de afgifte van de vergunningen aan de buurman. Nader onderzoek wees vervolgens uit dat het stadhuis alle vereiste vergunningen voor de omstreden verbouwing klakkeloos had afgegeven. Aanvragen waren door een ambtenaar vanaf zijn bureau gecontroleerd en goedgekeurd. De burens ontdekten dat de verbouwing al 'in de steigers' stond toen de termijn voor de bezwaarschriftenprocedures nog liep. De verbazing groeide toen vervolgens bleek dat de buitendienstambtenaren van het stadhuis het niet nodig hadden gevonden de bouwaanvragen ter plekke te toetsen.

De verbouwing van dat pand aan de Oudezijds Voorburgwal leidde tot een politieke rel op het stadhuis, maar vervolgens ook tot de aanstelling van een 'Wallenmanager'. Want het gemeentebestuur was nog maar net bekomen van uitgebreid onderzoek, uitgevoerd door de criminologen Cyrille Fijnaut en Frank Bovenkerk. In dit onderzoek werd vastgesteld dat de gemeente op de Wallen geen enkele zeggenschap had.** Zestien criminele ondernemers of groeperingen – de exploitant van dat pand aan de Oudezijds wordt in het rapport in bedekte termen genoemd als een van die zestien – maken de dienst uit op de Wallen: zij beheersen de onroerendgoedmarkt, de handel in softdrugs en de raambordelen. Zij bepalen de grenzen waarbinnen stadsbestuur en politie in dit deel van de stad nog kunnen handelen. Het gaat om 'ondernemers' met meer of minder ernstige criminele antecedenten of connecties, zo meldde het verslag van beide criminologen. De Wallen zijn verworpen tot een 'staat in de staat', waar de overheid niets meer te zeggen heeft. Het economisch circuit op de Wallen wordt geregeerd door het zwarte geld dat voornamelijk in onroerend goed wordt gepompt. Huizen in dit deel van de stad die in handen zijn van criminele ondernemers, wisselen razendsnel van eigenaar, om zwart geld wit te wassen of als lucratieve speculatie zolang de prijzen stijgen. Wat er verder in die panden gebeurt, is niet van belang. Cafés worden geopend en draaien desnoods maandenlang zonder klanten zolang de bedrijfsvoering gebruikt kan worden om andere schemeractiviteiten mee af te dekken. In sommige cafés wordt 's nachts urenlang bier rechtstreeks uit de pomp in de grachten geloosd zodat er formeel een aardige omzet geschreven kon worden. Telehouses – 'belwinkels' waar vooral allochtonen naar het buitenland kunnen bellen – schieten zonder enige economische basis uit de grond. In het beste geval worden de bovenverdiepingen van coffeeshops voor hoge prijzen verhuurd als slaapadres voor in de buurt werkende, veelal illegale prostituees. De omzet die met deze logeerplekken – vaak niet meer dan wat matrassen in een kamer – wordt binnengehaald, is zelfs hoger dan de geschatte omzet in de raambordeelexploitatie: jaarlijks zo'n tien miljoen gulden voor de 350 ramen die de Wallen drie jaar geleden nog telde. 'Grijze panden', zo wordt veel onroerend goed op de Wallen in het jargon van de politie en de gemeente aangeduid. De omzet van de coffeeshops bedraagt jaarlijks tussen de 140 en de 160 miljoen gulden, waarvan naar schatting

60 procent zwart.

De slager van dat pand aan de Oudezijds stelt zich in de buurt bescheiden op, maar was jarenlang zo'n ondernemer die etages boven zijn bordelen aan illegalen verhuurde. 'Een onverwachte nieuwkomer in dit gezelschap', zo wordt hij door de commissie-Van Traa omschreven. 'Een kleine middenstander uit de buurt die zich heeft opgewerkt via ontduiking van importheffingen, de investering in zogenaamde telehouses, en die verder de woonruimten boven zijn zaken ook zo op zijn eigen manier exploiteert.'

In het verleden was de slager al eens gepakt in verband met gesjoemel met vleesinkoop. In de jaren negentig breidde hij zijn imperium op de Wallen verder uit met bordelen en de verhuur van etages aan illegalen. Daarvoor werd hij in 1995 veroordeeld tot een boete van 50.000 gulden, waarvan de helft voorwaardelijk. De verhoren na zijn aanhouding geven een beeld van zijn manier van zaken doen.

Eerst de slager zelf, Jan, op het politiebureau: 'Ik herinner u aan een vergadering waarbij leden van de politietop aanwezig waren en is verklaard dat de verhuur aan illegale prostituees rustig door zou kunnen gaan zonder dat er tegen opgetreden zou worden. Als de politie illegale prostitutie toestaat, weet je dat die mensen ook ergens moeten kunnen wonen. Op de verhuur maak ik winst. Ik heb ook een slagerij.'

Een voormalige huurder: 'Ik woon sinds 29 maart 1994 in de Beursstraat 25. Ik deel een kamer met een vriendin. Samen betalen we elke week 350 gulden. Dat geld wordt opgehaald door een man die zich Roberto noemt. Ik heb mij nooit bij de politie gemeld. De verhuurder heeft mij niet gevraagd om mijn identiteitspapieren te tonen.'

Een andere huurder: 'Ik ben direct na mijn aankomst in Amsterdam naar perceel Warmoesstraat 56 gegaan. Ik woon nu op de Warmoesstraat 74 en betaal 500 gulden per week voor een kamer die ik met vier personen deel. Ik huur van een neger die werkzaamheden verricht in perceel Warmoesstraat 47 te Amsterdam. Ik heb mij in Nederland niet gemeld bij de politie.'

Nog zo'n huurder: 'Veertien dagen geleden ben ik teruggekomen naar Nederland. Roberto en een Marokkaan komen de huur ophalen. Ik weet dat de eigenaar van de panden een blanke man is en een slagerij heeft. Ik ben illegaal in Nederland. Ik betaal 500 gulden per week huur. De verhuurder heeft me niet gevraagd om mijn identiteitspapieren te tonen.'

Een medewerker van de slager: 'Jan wist precies wie er op de kamers verbleven. Hij hield dat allemaal bij. In de slagerij van Jan hangt een bordje waarop in het Spaans geschreven staat dat hij kamers verhuurt. Op de kamers waar ik geweest ben staan meestal drie bedden per kamer. De meeste mensen die in de huizen van Jan wonen, verblijven en werken illegaal in Nederland. Bijna alle kamers van Jan zijn verhuurd aan mensen die in Nederland in de prostitutie werken.'

Jan zelf werd er, naar eigen zeggen, door kennissen op gewezen dat hij tot 'het lijstje van zestien' van de commissie-Van Traa zou behoren, de lijst van zestien criminele ondernemers die de dienst uitmaakten op de Wallen. 'Als dat zo is, maken ze een vergissing. Ik weet niet of ze mij bedoelen. Het zou wel kunnen, want met die omschrijving kan ik alle kanten op. In een grijs verleden heb ik wel eens te maken gehad met een zaakje dat de import van vlees betrof dat niet in orde was. Daar kwam ik te goeder trouw en buiten mijn schuld mee in aanraking. Dat is trouwens heel lang geleden. Ik zou het kwalijk vinden als dat nu weer wordt opgerakeld.'*

Het groepje van zestien ondernemers maakte volgens Fijnaut en Bovenkerk op de Wallen uit wie welke legale of illegale nering kan opzetten. Zij stuurden het optreden van stadsbestuur en politie. 'Het economisch machtsevenwicht op de Wallen heeft veel gemeen met toestanden die in Italië en de Verenigde Staten voor brandhaarden van georganiseerde criminaliteit worden gehouden. Economische en sociale verhoudingen worden gebruuskeerd maar het zet ook de democratische en rechtstatelijke verhoudingen onder druk.' De twee criminologen schetsten ook historisch hoe

het zo uit de hand heeft kunnen lopen op de Wallen. Tot in de jaren zeventig werkten er uitsluitend Nederlandse vrouwen en een kleine groep Surinaamse prostituees achter de ramen. Veelal volgens het oude pooiersysteem, waarbij de dames een deel van hun verdiensten afstonden in ruil voor bescherming. Het was de tijd van Haring Arie, Gerritje Ketting en Frits van de Wereld, de oude Amsterdamse penose met een eigen stelsel van fatsoensnormen. De bordelen waren veelal in handen van eenlingen, kwartjespooiers zorgden voor bescherming en de cafés werden gerund door kleine zelfstandige uitbaters. De sfeer in het wereldberoemde Red Light District veranderde definitief met de opkomst van de drugshandel in de jaren zeventig. De politie verloor haar greep op de buurt en dat leidde onder meer tot de opkomst van het groepje particuliere ordebevaarders van Jopie de Vries. In die periode begon ook de jacht op onroerend goed, nodig om de commercialisering van de seksindustrie verder uit te bouwen met sauna's, seksbioscopen en seksshops.

Uiteindelijk was het drugsbaron Klaas Bruinsma die de aanzet gaf tot de verharding op de Wallen. Hij investeerde zijn drugswinsten ter plekke op grote schaal in onroerend goed en horecaondernemingen. Desnoods met geweld dwong hij eigenaren en pachters om bij hem hasj en speelautomaten te kopen of te huren. Bruinsma was de eerste die op de Wallen een crimineel imperium wilde opbouwen waartegenover de lokale overheid niet, of met de grootste moeite, gezag kon laten gelden. Zelf heeft hij dat imperium niet kunnen voltooien: hij werd voortijdig geliquideerd. De laatste generatie, de generatie na Bruinsma, zo constateerden Fijnaut en Bovenkerk in hun onderzoek, is daar wel in geslaagd.

Een vertrouwelijke rapport 'voor intern gebruik' van bureau Warmoesstraat uit 1996 over de prostitutiebranche legt bloot wat met zo'n imperium, waarnaast de overheid haar zeggenschap verloren heeft, in de praktijk allemaal mogelijk was. 'Rood licht, valse hoop' was de naam van het rapport dat handelt over de onderbuik van het prostitutiecircuit op de Wallen, gebaseerd op achttien maanden praten met illegale prostituees, bewerking van processen-verbaal en observaties in de buurt. Het is een verhaal over vrouwenhandel, uitbuiting, paspoortvervalsing en omkoping. Uitingvormen van een Derde-Wereldeconomie – midden in Amsterdam. Het rapport legt de relatie bloot tussen het circuit van honderden illegale prostituees achter de ramen en de verharding van de criminaliteit op straat waar Noord-Afrikaanse 'beschermers' in het kielzog van de vrouwen het straatbeeld bepalen en zich behalve met prostitutie ook met drugshandel, berovingen en vechtpartijen onledig houden. Illegale vrouwen die naar Amsterdam waren gehaald, werden in het circuit voor drieduizend gulden doorverkocht aan andere handelaren als ze niet snel genoeg rendement opleverden. Ook werd levendig gehandeld in vervalste verblijfspapieren, drugs, wapens en medicijnen. De recherche trof vrouwen achter de ramen aan die in het land van herkomst torenhoge schulden bij vrouwenhandelaren hadden gemaakt om hier te mogen werken en die bij aankomst hun paspoort aan bordeeeigenaren hadden moeten afgeven. Pesterijen of zelfs mishandeling volgden als er te weinig geld binnenkwam en schulden niet op tijd werden afgelost. De politie sprak met vrouwen die zeven dagen in de week zestien uur per dag achter het raam stonden. In het rapport wordt het Wallencircuit afgeschilderd als een schijnwereld, die zo bedrieglijk was dat zelfs eigen collega's bij de politie op corruptie in het prostitutiecircuit werden betrappt.

Een rij agenten van bureau Warmoesstraat op de Wallen is in de loop der jaren ten prooi gevallen aan de verleidingen van het grote geld, seks of drugs op de Wallen. De korpsleiding heeft daar ook nooit een geheim van gemaakt. En de huidige hoofdcommissaris, Jelle Kuiper, weet uit eigen ervaring dat het politiewerk in dit deel van de stad riskanter is dan elders. Hij werkte op bureau

Warmoesstraat in de jaren zeventig, toen corruptie en fraude er hoogtij vierden. Die bedrijfscultuur bestaat allang niet meer, maar nog steeds verlenen agenten met zekere regelmaat hand- en spandiensten aan criminelen. Niet meer zo georganiseerd als in de jaren zeventig, maar incidenteel lopen er nog steeds dienders tegen de lamp. Omdat ze protectie aan prostituees boden in ruil voor gratis seks. Omdat ze hoerenlopers chanteerden na contacten met heroïneprostituees: er moest betaald worden, anders zou het thuisfront worden ingelicht. Agenten van het wijkteam Nieuwmarkt vlogen eruit nadat gebleken was dat ze handel dreven in gestolen autoradio's. Een andere collega leverde aan dealers cocaïne die hij stal uit de voorraad in beslag genomen harddrugs op het hoofdbureau. Een volgende agent was betrokken in een witwasoperatie met stapels vervalste dollars. Een hoofdagent raakte bevriend met een kroegbaas, die oorspronkelijk niet meer dan zijn informant uit het Bruinsma-circuit was. Die vriendschap ging zo ver dat de beide families met elkaar op vakantie gingen. Uiteindelijk leverde de agent tegen betaling hand- en spandiensten bij drugstransporten in het circuit.

Het zijn allemaal individuele ontsporingen van functionarissen met grote bevoegdheden die moeten werken in een deel van de stad waar de verleidingen groot zijn, waar geld nooit een probleem is en waar criminelen nagenoeg ongecontroleerd de dienst uitmaken. In dat licht wekt het alleen maar verbazing dat er formeel nooit op grote schaal ambtenaren van de gemeente die in het Wallengebied werken, betrappt zijn op corruptie en fraude. Het gonst al jaren van de geruchten, maar niemand heeft ooit een affaire hard kunnen maken. Ondanks de verhalen in het circuit: over functionarissen van Bouw- en Woningtoezicht die tegen betaling een oogje dichtknepen bij illegale verbouwingen. Verhalen over stadhuisambtenaren die de roosters van de buitendienstinspecteurs aan aannemers leverden zodat die precies wisten wanneer ze illegaal iets konden regelen zonder het risico dat ze betrappt zouden worden. Over de manier waarop deze groep ambtenaren door op het juiste moment 'de andere kant op te kijken' bouwvakkers en opdrachtgevers ter wille kon zijn, zonder zelf ook maar één fout te maken. Zelfs de politie in de binnenstad vertrouwde jarenlang de collega's van de gemeente niet.

Dat bleek onder meer bij de razzia's in de Molensteeg, een half jaar na publicatie van het rapport-Van Traa: de actie Don Quichotte. Het was het eerste antwoord van de politie op het verwijt dat de overheid onzichtbaar was op de Wallen. Met groot machtsvertoon sloot de politie tot twee keer toe de steeg af, haalde tientallen illegale prostituees weg achter de ramen en sloot onder meer een illegaal gokhuis. Nader onderzoek wees vervolgens uit dat tientallen voormalige woningen van binnen dusdanig verloederd waren dat in eerste instantie geen enkele aannemer kans zag om die tegen redelijke kosten te renoveren. Daarvoor was er in de loop der jaren te veel gesloopt en vernield. Hoe die verloedering jarenlang had kunnen plaatsvinden zonder dat de bouwinspecteurs van de gemeente iets in de gaten hadden, is nooit duidelijk geworden. Op het stadhuis bestonden wel vermoedens. De officiële woonbestanden van de Woningdienst waren volstrekt verouderd en werden nooit bijgehouden. Distributiewoningen in monumentenpanden op de Wallen werden al helemaal niet gecontroleerd op illegale bewoning of verbouwing. De Amsterdamse binnenstad zou op termijn de status van 'beschermde stadsgezicht' krijgen en dan had de gemeente niets meer te zeggen over de woonruimteverdeling, was de redenering.

Voorafgaand aan die razzia's in de Molensteeg maakte de politie er geen geheim van wie ze wel of niet vertrouwde op en rond de Wallen. De inspecteurs van Bouw- en Woningtoezicht waren nadrukkelijk niet geïnformeerd over de invallen en waren ook niet betrokken bij de voorbereiding. Men vreesde dat vroegtijdig inlichten van die ambtenaren met hun nauwe contacten op de Wallen het risico van uitlekken te veel zou vergroten. Pas op het allerlaatste moment werden ook zij opgeroepen en van informatie voorzien. Dat leidde nog tot de hilarische

situatie dat de baas van de inspecteurs in eerste instantie zijn medewerking weigerde omdat zijn mensen 's nachts niet mochten werken.

Het is het stadhuis nooit ter ore gekomen op welke informatie de politie haar wantrouwen baseerde. Het toenmalige gemeenteraadslid Annemarie Grewel kreeg wél opheldering, in een vertrouwelijk gesprek met twee rechercheurs uit de binnenstad. Maar toen ze die informatie vervolgens op het stadhuis doorgaf, werd haar dat niet in dank afgenomen. Grewel lichtte verantwoordelijk wethouder Duco Stadig in. Hij informeerde burgemeester Patijn die op zijn beurt de hoofdcommissaris inlichtte over de 'loslippigheid' van twee van zijn dienders. Waarna de betrokken rechercheurs op het matje werden geroepen op het hoofdbureau. Hoe ze het in hun hoofd hadden gehaald om vertrouwelijke informatie aan een raadslid te verstrekken? Het dossier was na die schrobbering gesloten.

Een ander raadslid, PvdA-fractievoorzitter Eberhard van der Laan, die ook contacten onderhield met goed ingevoerde rechercheurs, wist informatie uit die kring wel op waarde te schatten. Na observatie van telehouses in de Warmoesstraat was het duidelijk dat daar nauwelijks geld omging, terwijl er wel hoge omzetten aan de belastingdienst werden opgegeven: typisch geval van illegale winsten witwassen, was de voor de hand liggende conclusie. Maar de fiscus was niet bereid mee te werken aan een operatie die dat witwassen zou beëindigen. Want de Belastingdienst vond de inkomsten uit die onjuiste opgaven mooi meegenomen. Waarom de kip met de gouden eieren slachten? Van der Laan bracht die onwillige houding van de fiscus onder de aandacht van zijn partijgenoot, premier Wim Kok.

Bij latere razzia's, onder meer op de Geldersekaade, werden stadhuisambtenaren wel tevoren geïnformeerd over een grootschalige klopjacht naar illegale prostitutie. Waarop die actie prompt uitlekte in het Wallencircuit. Zo stonden eens tweehonderd man politie gereed in de kazerne De Eenhoorn vlakbij het Amstelstation toen hun 'spionnen' op de Wallen meldden dat alle bordelen leeg waren. 'Het heeft geen zin, niemand zit meer achter de ramen', kreeg de verantwoordelijk commandant te horen. Een tweede razzia, in het kader van een justitieel onderzoek naar een bordeexploitant op diezelfde Geldersekaade, lekte ook uit. Opnieuw waren de ramen een half uur voor de geplande actie allemaal leeg. Dit keer deed de politie alsof ze de aftocht bliezen. Maar de busjes kwamen via een andere route weer terug en de politie wist alsnog een groot aantal illegale vrouwen achter de ramen weg te halen. Achteraf is nog onderzocht wie er gelekt had, maar dat onderzoek heeft nooit iets opgeleverd. Het stadhuis wees naar het hoofdbureau: 'Het zijn jullie eigen mensen die hebben geklept.' En de politie wees naar de ambtenaren. Want die ene keer dat ze er niet bij betrokken waren, was de operatie probleemloos verlopen.

De Molensteeg gold bij de Stedelijke Woningdienst als voorbeeld van verloedering die inspecteurs van Bouw- en Woningtoezicht jarenlang oogluikend hadden toegestaan. 'Daar is ook nooit gecontroleerd, anders was het daar niet zo uit de hand gelopen', verklaarde indertijd een topambtenaar.* 'Bij de oprichting van de dienst Binnenstad is geprobeerd met die mensen te schuiven, maar daar hebben ze zich met succes tegen verzet. Wat ze doen en hoe ze omgaan met hun contacten weet hier niemand. Wat wel opvalt, is dat zij nagenoeg de enige groep ambtenaren zijn die hun diensttijd zo lang mogelijk uitzitten. Elke ambtenaar leeft toe naar vervroegde vut-regeling of wil na een aantal jaren de buitendienst verruilen voor een rustiger kantoorbaan. Alleen dat groepje heeft die ambitie niet.'

Een uitslaande brand in de Oudebrugsteeg, zomer 1996, maakte duidelijk hoe laks deze ambtenaren met vermoedens van strafbare feiten omgingen. En dat hun gebrek aan handelen voordelig kon zijn voor aannemers en hun opdrachtgevers. Terwijl een ambtenaar die niets doet, uiteraard ook niet kan worden betrap op fouten.

In augustus van dat jaar diende een architectenbureau, huisarchitect van menig bordeelbaas op de Wallen en een goede bekende van Bouwtoezicht, een aanvraag in om een pand in de Oudebrugsteeg na vijf jaar leegstand en verloedering te verbouwen tot een café en drie appartementen. Het pand was sinds een jaar gekraakt. Twee weken na het indienen van de bouwaanvraag brandde het helemaal uit. Dat zal wel toeval zijn, moeten ze op het stadhuis gedacht hebben. Er was in ieder geval geen ambtenaar die op het idee kwam de politie te informeren over die toevallige samenloop van omstandigheden. Maar er was nog iets raars met de aanvraag. Het architectenbureau, een eenmansbedrijf, vermeldde op de bijbehorende formulieren voor die verbouwing een aanneemsom van f 32.250. Een lachertje volgens collega-architecten. Zo'n verbouwing kost al gauw twee ton. Alleen al de geluidwerende voorzieningen voor het café zouden meer kosten dan de opgegeven aanneemsom. Maar die collega-architect snapt wel waarom zijn collega zo'n laag bedrag opgaf. De gemeente Amsterdam vraagt een legessom van anderhalf procent op de opgegeven aanneemsom bij dit soort aanvragen. Als de aanvraag met de lage aanneemsom was gehonoreerd, had dat de eigenaar en de architect een aardig voordeel opgeleverd. Want controle achteraf of de bouwaanvraag de juiste bedragen had vermeld, vond zelden of nooit plaats. Dat was in de wereld van de aannemerij een publiek geheim. Of er bij de aanvraag voor dat pand in de Oudebrugsteeg iets mis was, kon achteraf niet meer achterhaald worden. Want die aanvraag is na de brand ingetrokken en vervangen door het verzoek om het pand te mogen slopen.

Dezelfde architect was ook de man die achter de verbouwing en sloop zat van dat bordeel aan de Oudezijds Voorburgwal, waar op die vrijdagochtend tot stomme verbazing van de buren het aantal ramen na de ingreep verdubbeld was. Voor alle duidelijkheid, eigenaar en architect hebben niet één regel van de gemeente overtreden, zo concludeerde de bezwaarschriftencommissie achteraf. Alles wat zij deden, gebeurde met toestemming van ambtenaren op het Wibauthuis. Bouwtekeningen klopten weliswaar niet, maar werden daar wel geaccepteerd. Want het was gebruikelijk dat zonder nameting ter plaatse een bouwplan werd beoordeeld, zo stelde de commissie vast. De sloop was ook zonder vergunning doorgegaan, maar ook dat was de eigenaar niet aan te rekenen. Dat gebeurde met toestemming van de inspecteur omdat hij 'kakkerlakken, ander ongedierte en verouderde elektrische bedrading' had geconstateerd.

Wat in deze affaire opviel, was de coulante en coöperatieve houding van de inspecteurs in de omgang met die zich architect noemende bouwkundig adviseur. Zijn naam stond niet geregistreerd bij de Bond van Nederlandse Architecten (bna). En wie niet in dat register voorkomt mag zich al sinds 1988 officieel geen architect noemen. Het staat iedereen vrij om bouwaanvragen in te dienen, bouwtekeningen te maken en in de praktijk als architect te opereren. Maar dan moet hij zich bouwkundig adviseur noemen. 'Uiterst onzorgvuldig van de gemeente om met zo'n man in zee te gaan', zei een bna-woordvoester indertijd.

De Oudezijds Voorburgwal drie jaar later, najaar 1999. De chronisch zieke bewoner van de distributiewoning boven de twee bordelen is inmiddels verhuisd naar een verpleegtehuis. De etage staat nog steeds leeg. Formeel vanwege een verbouwing. Maar in de praktijk waarschijnlijk omdat de eigenaar geen zin heeft in officiële huurders boven zijn bordeelruimten. De buren hebben na drie jaar procederen bereikt dat zij nu erkend zijn als belanghebbende bij die bordeeluitbreiding. Dat maakt het nu pas mogelijk om na te gaan op welke gronden de gemeente deze eigenaar terecht een exploitatievergunning voor twee bordeelramen heeft verstrekt.

Drie jaar na het onderzoek van Fijnaut en Bovenkerk is er een andere wind gaan waaien op de Wallen. In de afgelopen jaren hebben criminelen er weliswaar voor 150 tot 200 miljoen gulden geïnvesteerd, voornamelijk in onroerend goed, winkels en horeca. Maar in de Warmoesstraat is inmiddels gestart met het op orde brengen van de onroerend-goedadministratie. Uit die opschoning bleek hoe weinig de gemeente tot voor kort wist van de feitelijke gang van zaken. Ze kon in haar eigen bestanden niet achterhalen wie er woonde en welke activiteiten er vanuit die panden ontplooid werden. Meer dan tweehonderd etages boven bordelen, officieel distributiewoningen, stonden jarenlang leeg en werden gebruikt als afwerkplek voor prostituees, opslagruimte voor coffeeshops of illegale hotels. De gemeente is een onderzoek gestart naar de mogelijkheden om die etages te vorderen. Het aantal 'smartshops' – winkels waar geestverruimende paddestoelen worden verkocht – is in twee jaar tijd gestegen van twintig naar vijftig. Sommige zaken draaien een omzet van meer dan een miljoen gulden. Voor die ruimten worden pachten betaald van vijfduizend tot zeventienduizend gulden per pand.

Maar de gemeente heeft die ontwikkeling nu wel tijdig in de gaten. Veel is veranderd met de aanstelling van Freek Salm als 'Wallenmanager', een functie die in het leven werd geroepen als reactie op het rapport-Van Traa. Vóór 1996 had het stadhuis er geen idee van wát er mis was op de Wallen. Salm heeft geïnventariseerd dát er van alles mis is en heeft ook de omvang in kaart gebracht. Inmiddels zijn via de gemeente 35 panden opgekocht, een aantal daarvan na informatie dat criminele groeperingen er belangstelling voor hadden. Dat geldt onder meer voor het complex van Gerrit Jan Heijn (voor de verkoop nog Oibibio, nu Oininio) en een aantal bordeelpanden aan de Geldersekaade. Maar tegenover de honderden miljoenen die de tegenpartij aan onroerend goed op de Wallen investeert, beschikt de gemeente over een mager budget van iets meer dan tien miljoen gulden voor wat in het stadhuisjargon 'strategisch aankoopbeleid' heet.

De gemeente zelf kwam er achter dat exploitatie van bordelen alleen mogelijk is met een zwarte bedrijfsvoering. Pogingen om de macht van die zwarte markt te breken door een aantal bordelen op te kopen en er een bonafide exploitant voor te zoeken, zijn mislukt. Dat moest begin 1999 ook burgemeester Patijn toegeven, na twee jaar proberen. In 1997 had de gemeente voor een miljoenenbedrag raambordelen aan de Oudezijds Achterburgwal opgekocht, met het doel ze over te dragen aan een organisatie die ze regulier zou exploiteren als 'bedrijfsverzamelgebouw voor zelfstandige prostituees'. Amsterdam kocht die bordelen voor een kwart miljoen gulden per raam, een ton boven de toenmalige marktprijs. Maar al snel bleek dat de dagprijs per peeskamer bij witte exploitatie zo hoog zou uitpakken, dat het sekshuis nooit zou kunnen concurreren met de raambordelen elders in de buurt. De panden zijn in 1999 met een aanzienlijk verlies weer van de hand gedaan.

De meeste 'Wallenbaronnen' die na 1996 zijn aangepakt, konden in 1999 hun vervolging afkopen. Daarbij ging het onder meer om bordeelbazen, onroerend-goedspeculanten en hasjhandelaren tegen wie justitie wegens gebrek aan tijd en de gecompliceerdheid van de dossiers geen zaken 'rond kreeg'. Een ondernemer van de 'lijst van zestien' kon zijn strafzaak eind 1998 afkopen voor ruim honderdduizend gulden. Hij was het jaar daarvoor nog doelwit geweest van een actie waarbij de politie en gemeentelijke diensten invallen deden in tientallen woningen, bedrijfsruimten en bordelen op de Wallen. Miljoenen had hij met die handel verdiend, zo was de schatting van de politie na die invallen. In een rapport van de gemeente zelf werd vastgesteld dat hij met zijn imperium van twaalf bv's, vijftig woningen en veertig bedrijfsruimten in de binnenstad, tal van strafrechtelijke en bestuursrechtelijke delicten had gepleegd. Maar volgens justitie kon hij alleen maar vervolgd worden voor overtreding van de wet die uitbuiting van illegalen verbiedt. 'Wij hebben gekozen voor een transactie waarbij het afgesproken bedrag overeenkomt met de te verwachten geldboete die bij veroordeling zou worden opgelegd',

rechtvaardigde justitie indertijd haar vervolgingsbeleid in dit dossier. Bovendien zou de ondernemer nog tal van navorderingen krijgen van zowel de fiscus als de gemeentelijke belastingdienst. Of dat later ook gebeurd is, blijft de vraag. Diezelfde gemeentelijke rapportage gaf al aan dat de ondernemer een dusdanig netwerk van schijnconstructies en bv'tjes heeft dat hij moeilijk te pakken is.

De ondernemers die doelwit waren van de actie Don Quichotte in de Molensteeg, kregen te maken met hetzelfde sepotbeleid. Bij die invallen werden onder meer zestig illegale prostituees opgepakt, onder wie een minderjarig meisje, kon een illegaal gokhuis zijn deuren sluiten en legde justitie beslag op een boot, auto's, bankrekeningen en onroerend goed. In totaal zou er bij die ondernemers meer dan 1,7 miljoen gulden worden teruggevorderd.

Door een tekort aan rechters dreigden meer zaken dan alleen die zaken in dat dossier-Molensteeg te sneuvelen, liet het Openbaar Ministerie de buitenwereld weten.* De advocaat van een van die ondernemers zag het sepotbeleid vanuit een ander perspectief: 'Er zijn illegale prostituees aangehouden, maar die had de overheid jarenlang gedoogd. Het zou dan ook maar de vraag zijn geweest of de rechter de verdachten daarvoor had veroordeeld, nu de gemeente, noch enig ambtenaar ooit tegen ze had opgetreden.' Bovendien waren er inmiddels jaren verlopen tussen de politieactie en het uitbrengen van de dagvaardingen. 'De vraag of de redelijke termijn waarbinnen vervolgd had moeten worden, in dit dossier is gehanteerd, zou zeker een rol hebben gespeeld als mijn cliënten alsnog gedagvaard zouden zijn.'

Ook in het prostitutiecircuit was het er in 1999 niet veel beter op geworden, in vergelijking met de situatie in 1995 zoals geschetst door de politie in 'Rood licht, valse hoop'. De illegale Zuid-Amerikaanse prostituees achter de ramen werden in 1997 opgevolgd door Oost-Europese collega's. De eerste groep kreeg na een gerechtelijke uitspraak geen verblijfs- of werkvergunning. De tweede groep mocht tijdelijk legaal werken omdat een advocaat met succes voor de rechter bepleit had dat Nederland, als eu-land, gehouden is aan een associatieverdrag van de eu met een aantal Oostbloklanden dat die inwoners het recht geeft zich in West-Europa te vestigen als zelfstandig ondernemer. Het gevolg van die uitspraak was een toevloed aan Oost-Europese vrouwen achter de ramen op de Wallen en in hun kielzog georganiseerde criminaliteit, vrouwenhandelaren en een levendige handel in vervalste paspoorten en andere documenten. Oost-Europese handelaren vochten in 1997 hun vete over een transactie om een aantal overgebrachte illegale vrouwen openlijk uit met een schietpartij vlak bij het Leidseplein. Inmiddels zijn de Oost-Europese vrouwen op de Wallen weer vervangen door prostituees uit West-Afrika. De openlijke illegaliteit heeft plaats gemaakt voor een schemercircuit van vervalste paspoorten of lookalike-documenten: verscheidene vrouwen bedienen zich van één paspoort. Een veel toegepaste truc is ook het 'verliezen' van officiële documenten die vervolgens op de zwarte markt belanden. Vaak zijn identiteitsbewijzen dermate goed vervalst dat ook de politie echt niet meer van onecht kan onderscheiden. Bovendien hebben de wijkteams en de jeugd- en zedenpolitie te weinig personeel om op de Wallen afdoende te controleren. Het prostitutiebeleid werd voorjaar 1999 nog verder onderuit gehaald toen de bestuursrechter bepaalde dat de politie niet meer klakkeloos om identiteitspapieren mocht vragen in bordelen. De West-Afrikaanse vrouwen die in 1999 het beeld achter de ramen bepaalden, zijn ook vaak het slachtoffer van vrouwenhandel, maar niet meer op de traditionele manier. De recherche trof steeds vaker vaak zeer jeugdige slachtoffers aan die met 'voodoo-praktijken' in het gareel worden gehouden. Voodoo is in sommige landen een erkende godsdienst met elementen van toverij. Pseudo-priesters nemen van de meisjes in het thuisland schaamhaar, afgeknipte nagels en zelfs stukjes maandverband af en dreigen vervolgens met een banvloek als ze zich niet schikken in de wensen van het vrouwenhandelcircuit.

Zo dramatisch als bij Stadstoezicht waren de uitkomsten niet. Maar kpmg ontdekte toch ‘gaten’ in de organisatie op de werkvloer, die betrokken ambtenaren kwetsbaar maakten voor fraude of corruptie. Of ze in de fout zijn gegaan, is achteraf niet meer na te gaan, blijkt onder meer uit de bevindingen van kpmg. Want er was niemand in de top die controleerde of schriftelijk vastlegde wat de buitendienstambtenaren uitvoerden. Het ontbrak aan goede administratie bij bouwaanvragen en -vergunningen waardoor het werk van individuele ambtenaren achteraf onvoldoende controleerbaar was. ‘De controle door sectorleiders dient niet slechts steekproefsgewijs plaats te vinden. [...] Deze controle dient zo plaats te vinden dat deze door de medewerkers niet ervaren wordt als uiting van wantrouwen.’

In het rapport is sprake van vriendjespolitiek op de werkvloer, valse ziekmeldingen en het niet nakomen van afspraken. Het ontbreekt aan effectieve controle en duidelijke richtlijnen om corruptie of fraude tegen te gaan. De leiding spreekt de medewerkers ook nauwelijks aan op fouten. Omdat het management ook niet weet wat er op de werkvloer speelt en de dienst bovendien intern slecht omgaat met onderlinge kritiek, spreken collega’s elkaar niet aan op laakbaar gedrag. ‘Hierdoor ontstaat een gedoogcultuur’, aldus kpmg. ‘In principe is daarmee het klimaat geschapen voor ernstiger vormen van frauduleus gedrag.’ In tegenstelling tot zijn bevindingen bij Stadstoezicht kwam kpmg bij de dienst Binnenstad geen concrete ernstige ontsporingen tegen. Maar in een aantal gevallen bereikten van hogerhand opgelegde maatregelen om fraude of corruptie te voorkomen de werkvloer niet eens. Waar regelgeving van hogerhand ontbrak, bleek het interne informele circuit echte uitwassen te voorkomen, luidde een van de bevindingen.

Eén aanbeveling van kpmg is in ieder geval tot op de dag van vandaag niet opgevolgd: ‘Wij bevelen u aan om functieroulatie te overwegen voor ambtenaren die betrekkelijk zelfstandig werken, in direct contact met burgers staan en die over bevoegdheden beschikken waarbij grote belangen op het spel staan. Ons inziens geldt ten aanzien van de buitendienstinspecteurs dat het werk eens in de vijf tot zes jaar een functiewisseling mogelijk maakt.’ De groep inspecteurs over wie al jaren geruchten gaan dat ze handjeklap spelen met criminelen op de Wallen, werkt er nog steeds. Geen van allen hebben ze de laatste drie jaar een functiewisseling gekregen.

De dienst Binnenstad was in 1997 intern nauwelijks geëquipeerd om tegen de macht van de georganiseerde criminaliteit op te kunnen, aldus kpmg: ‘Wij bevelen u aan de leidinggevendenden te trainen in de wijze waarop integriteit binnen de dienst aandacht dient te krijgen. Het betreft zowel het coachen en corrigeren van individuele medewerkers als het systematisch aan de orde stellen van integriteitvraagstukken.’ kpmg trof in zijn onderzoek een eilandencultuur aan, waarbij binnen de hoofdafdeling Bouwtoezicht en Beheer Onroerend Goed die sfeer nog eens wordt versterkt ‘doordat de verschillende afdelingen belangen behartigen die met elkaar op gespannen voet kunnen staan. Dit betreft bijvoorbeeld de natuurlijke spanning tussen het beheer van het onroerend goed en het bouwtoezicht.’ Veel procedures, ook als het gaat om vergunningverlening, zijn ad hoc geregeld. Interne controle op de handelwijze van individuele ambtenaren ontbreekt, hetgeen integriteitrisico’s met zich meebrengt, stelt kpmg vast.

De bouwinspecteurs zelf, zo gaven zij in interviews met kpmg aan, zijn zich ervan bewust dat de buitenwereld over hen roddelt. Ze kennen ook de verhalen over handjeklap met criminelen. Maar zij zeiden klem te zitten tussen hun formele, wettelijk vastgelegde taakomschrijving bij vergunningverlening en de plotselinge politieke prioriteit om louche types op de Wallen aan te pakken: ‘Deze verwachting vanuit de politiek die via het vergunningensysteem gerealiseerd zou moeten worden, staat volgens de ambtenaren haaks op de criteria volgens welke een aanvraag voor een bouwvergunning dient te worden verleend. Het

onthouden van een bouwvergunning of het bemoeilijken van de bouwuitvoering met gezochte formele belemmeringen zijn, zo stellen deze ambtenaren, daarom geen geschikte instrumenten om criminelen uit de binnenstad te weren. De suggestie die van de door de gemeenteraad geformuleerde verwachtingen uitgaat, is dat de gemeente feitelijk over mogelijkheden zou beschikken om criminelen een bouwvergunning te onthouden.’ De inspecteurs willen bovendien rustig over straat kunnen lopen, zo gaven ze aan. Ook zouden ze hun positie op de Wallen verliezen als ze werk zouden maken van elke wantoestand die ze tegenkomen, van elke illegale bewoning en elke buitenlander zonder papieren. kpmg formuleert dat wat diplomatieker: ‘Dan ondergraven ze het vertrouwen dat ze bij de burger genieten. Daarmee maken ze het zichzelf moeilijk om in de toekomst hun werk op adequate wijze uit te voeren en zo de doelstellingen van Bouwtoezicht te realiseren. Dit werkt versnippering en zo de ineffectiviteit van de overheidsdiensten in de hand.’

Soms, zo constateert kpmg, is de interne organisatie zelf verantwoordelijk voor roddel en achterklap. Zo bestaat er een procedure die het mogelijk maakt dat een aannemer toestemming voor verbouwing krijgt voordat de feitelijke vergunning verleend is. Dat gebeurt alleen als men er intern zeker van is dat de vergunning uiteindelijk verleend zal worden, de vergunning is aangevraagd en verdere vertraging de aannemer of opdrachtgever nodeloos op hoge kosten jaagt. De buitenwereld kent die praktijk niet, maar constateert dat de vergunningverlening in de krant gepubliceerd wordt wanneer de verbouwing al bijna afgerond is. Die verwarring is makkelijk te voorkomen door de besluitvorming in zo’n geval altijd voor te leggen aan een hooggeplaatste binnen de dienst zodat dit niet alleen de competentie van de betrokken bouwinspecteur is. ‘Aldus wordt expliciet dat de beslissing door meerdere personen genomen is.’

Jarenlang gold hij als de ‘ongekroonde koning’ van de Zeedijk. De ‘subsidie-Sinterklaas’ was een andere koosnaam voor deze ambtenaar die sinds midden jaren tachtig namens het gemeentelijk Grondbedrijf voor miljoenen aan subsidies verstrekke aan startende ondernemers die bereid waren de gok te wagen en een bedrijf neer te zetten op wat tien jaar geleden nog gold als de meest verloederde straat van Amsterdam. John* (een pseudoniem) beheerde de subsidiepot. Formeel was hij bij de toebedeling verantwoording schuldig aan zijn superieuren van het Grondbedrijf. Maar in de praktijk plaatsten die ongezien hun handtekeningen onder zijn stukken. John had de vrije hand om van de Zeedijk weer een populaire en florerende winkelstraat te maken – en als daar subsidiegeld voor nodig was, dan kon hij dat bijna onbepaald krijgen. Het was de periode waarin het schoonvegen en blijvend opknappen van de Zeedijk topprioriteit was op het stadhuis. Er was al een miljoenenbedrag geïnvesteerd in de bouw van het Barbizonhotel op de kop van de Zeedijk, de politieursurveillance draaide op volle toeren en het gros van de horeca en de middenstand was inmiddels gesloten en dichtgespijkerd. De panden stonden te wachten op nieuwe, bonafide ondernemers die weer voor een normaal Amsterdams straatbeeld moesten zorgen.

Vanaf 1986 verstrekke John bijna drie miljoen gulden aan subsidie. Jarenlang ging dat goed. Zelfs gerenommeerde Zeedijk-penosejongens als Frits van de Wereld en Henk de Vries profiteerden van de geldstroom. Sommige ondernemers schreven zich in met een bedrijfsplan voor een pand op de Zeedijk, verbouwden met die subsidiestroom een benedenetage van een leeg pand en verkochten het project vervolgens met flinke winst door. Andere ondernemers kwamen er achter hoe gemakkelijk er te rommelen was met de subsidieafhandeling omdat niemand controleerde of verbouwingen wel werkelijk waren uitgevoerd. Bonnen van aanneembedrijven die nog nooit een voet op de Zeedijk hadden gezet, laat staan er opdrachten uitgevoerd, werden klakkeloos geaccepteerd. En desnoods maakte John de ondernemers attent op de rekbaarheid van

de regelgeving. Zoals Hans Jacobs mocht ervaren. Zijn groentezaak was in 1987 de eerste bonafide nieuwe winkel in het voormalige 'crisisgebied'. Hij opende de deuren toen de Zeedijk nog grotendeels dichtgetimmerd was. Jacobs werd binnengehaald met de belofte dat er binnen drie maanden meer zaken zouden opengaan in de straat.

Jacobs kreeg te maken met de helpende hand van die vriendelijke ambtenaar. 'Hij was echt overal bij. Hielp met het opstellen van mijn begrotingen. Gaf aan wat subsidiabel was. Adviseerde om bepaalde posten hoger te maken.' Jacobs' nering op de Zeedijk was maar een kort leven beschoren. De beloofde nieuwe zaken kwamen niet en dus bleven ook de klanten weg. Na een jaar sloot hij het winkeldeel van zijn bedrijf en legde zich toe op de groothandel in groenten en fruit. Totdat de Raad van State omwonenden in het gelijk stelde die hadden geklaagd dat Jacobs zich niet aan de milieuvoorschriften hield. Zijn koelininstallaties, noodzakelijk in een groentegroothandel, zouden te veel herrie maken. 'De gemeente liet me toen barsten. Alleen die ambtenaar niet. Hoe hij het ritselde, weet ik niet, maar hij wist opnieuw subsidie voor me te regelen, 92.000 gulden. De formulieren daarvoor heeft hij zelf in orde gemaakt. Hij kon aan onzichtbare touwtjes trekken. En formeel wist de gemeente van niets, waren ze er niet van op de hoogte dat er zo losjes met de regels werd omgesprongen. Maar informeel waren ze al die jaren op de hoogte van de praktijken hier op de Zeedijk. Daar zijn de wethouders ook over geïnformeerd.'

John had de vrije hand in al zijn activiteiten. En het stadhuis keek de andere kant op. Terwijl er af en toe signalen doorsijpelden dat er zaken mis dreigden te gaan in de contacten tussen de gemeente en een aantal ondernemers. In 1995 bijvoorbeeld. De directeur van het Grondbedrijf, Hans Gerson, stelde toen het volgende vertrouwelijke gespreksverslag aan de orde in een vergadering van het college van burgemeester & wethouders. Het ging om een gesprek tussen hem en een ondernemer op de Zeedijk: 'Het vindt plaats op verzoek van de ondernemer. Hij heeft bedenkingen bij het optreden van de Grondbedrijfmedewerker. [...] Er gebeuren echter zaken die naar zijn mening vreemd zijn en waarvan de directeur Grondbedrijf op de hoogte dient te zijn. Hij is blij dat het gesprek op zo'n korte termijn kon plaatsvinden. De ambtenaar heeft zich ingespannen om de komst van een parkeergarage mogelijk te maken. De ondernemer is samen met een ander eigenaar van het complex en had er groot belang bij dat het plan zou doorgaan. De inspanningen en de kennis van de ambtenaar heeft hij zeer op prijs gesteld. Daarom heeft hij eind december 1993 de ambtenaar aangeboden om commissaris te worden van zijn bedrijf. Dit is bevestigd in een brief van 6 januari 1994 aan de ambtenaar. Volgens de ondernemer zou deze positie een betaling van tienduizend gulden inhouden. De ambtenaar zou gezegd hebben dat hij het aanbod aanvaardde en dat zijn directeur hiermee heeft ingestemd. Ondanks aandringen van de ondernemer heeft de ambtenaar nooit schriftelijk gereageerd. Toen het project vervolgens in 1994 door een procedurefout van de gemeente ernstige vertraging opliep, is de zaak doodgebloed. Volgens de ondernemer is de ambtenaar in februari 1994 bij hem geweest om een voorschot te vragen. De ondernemer heeft hem toen duizend gulden contant betaald.'

Verderop in het memo aan het college maakte Gerson melding van een aantal onroerend-goedtransacties op de Zeedijk. Ook daar was de ondernemer bij betrokken. De gemeente heeft daar veel te veel betaald, zo merkte de ondernemer in het gesprek op. Gerson vermeldde in zijn memo dat dit een bekend fenomeen op de Zeedijk is. 'De gemeente staat voor de moeilijke keuze of niets te doen of meer te betalen dan de echte waarde.'

Onderzoek naar de vraag of John steekpenningen had aangenomen, heeft toen niet plaats gehad. Wel kreeg de ondernemer van directeur Gerson te horen dat zijn beschuldigingen zich ook

tegen hem konden keren: 'Ik merk op dat dit een zeer ernstige beschuldiging is, die ook voor de ondernemer nadelig kan uitwerken. Het kan worden opgevat als een poging tot omkoping', zo liet hij het college weten. John kwam er, in de gesprekken die op deze brief volgden, zonder kleerscheuren af: hij ontkende de beschuldiging en getuigen van die beweerde transactie waren er niet. Maar enkele maanden later raakte John opnieuw in opspraak. Dit keer lekte uit dat hij zich als commissaris had ingekocht bij een Chinese handelsonderneming op de Zeedijk. Een bedrijf dat hij in 1990 nog aan een riante verbouwingssubsidie had geholpen. John dacht dat hij zich het risico van zo'n nevenfunctie wel kon permitteren, want hij werkte sinds 1995 niet meer op de Zeedijk. En er was geen regel in het Ambtenarenreglement dat dergelijke nevenactiviteiten verbood. Het stadhuis dacht daar anders over en dit keer stonden de bewijzen zwart op wit: hij stond in zijn nieuwe functie zelfs ingeschreven in de registers van de Kamer van Koophandel. John werd geschorst in afwachting van een breed onderzoek naar subsidiefraude.

Toen ondernemers lucht kregen van de problemen door Johns onzorgvuldigheid, werd het even spannend op de Zeedijk. De ondernemer die de zaak aan het rollen had gebracht, werd er anoniem op geattendeerd dat hij aan zijn eigen veiligheid moest denken. Of hij zich wel realiseerde dat hij het risico liep 'een kogel door de knie te krijgen' als dat gestook niet zou ophouden. Een medewerker van de nv Economisch Herstel Zeedijk kreeg een soortgelijke boodschap. Ook anoniem, maar even bedreigend. De waarschuwingen maakten duidelijk dat een onderzoek naar mogelijke subsidiefraude en de mogelijke betrokkenheid van John daarbij de belangen van andere participanten op de Zeedijk aanzienlijk zou schaden. Anders waren die expliciete waarschuwingen niet nodig.

Het Grondbedrijf mocht deze affaire eerst zelf afdoen van het stadhuis. Dat leverde onder meer de pijnlijke conclusie op dat de gemeente onbedoeld geld gepompt heeft in het zwartgeldcircuit op de Wallen. Zo constateerde de accountantsdienst van de gemeente dat een aantal bedrijven met geen mogelijkheid meer kon verantwoorden wat er met het verstrekte subsidiegeld was gebeurd. Ook was duidelijk dat de dossiers van John daar geen duidelijkheid over verschaften. Ze waren slordig en onvolledig, relevante informatie ontbrak. Wel werd duidelijk dat verbouwingen die wel aangetoond konden worden, op grote schaal zwart waren uitgevoerd. De accountants hadden forse kritiek op het totale gebrek aan controle bij de subsidieverstrekking. De verordening die eraan ten grondslag lag, kende zelfs geen bepalingen over teruggave van de subsidies als achteraf zou blijken dat die ten onrechte verstrekt zouden zijn. Pogingen om alsnog subsidiegeld terug te vorderen waren daarom kansloos, moest het Grondbedrijf erkennen in een notitie aan het stadhuis. In geen van de door de accountants onderzochte dossiers was te achterhalen of de subsidies terecht waren verstrekt omdat de benodigde gegevens, bonnen en nota's ontbraken. John was bijna tien jaar lang de ongekroonde, maar vooral ongecontroleerde koning van de Zeedijk geweest.

De sfeer van bedreiging en intimidatie was voor Patijn eind 1995 aanleiding om de recherche in te schakelen. Dat onderzoek werd vervolgens door de korpsleiding groots aangepakt omdat deze zaak het eerste dossier zou zijn van een speciaal opgerichte recherche-unit voor de opsporing van fraude en corruptie onder ambtenaren. Tot de laatste kassabon werden de dossiers doorgespit. Nietsvermoedende ondernemers werden in alle vroegte van hun bed gelicht en als criminelen overgebracht naar het hoofdbureau.

Zoals de onderneemster met een winkeltje op de Zeedijk. Om halfzes 's ochtends stond de overvalwagen voor de deur. Ze moest uren wachten in een cel voordat ze verhoord werd. En jawel, ze had voor 70 duizend gulden gesjoemeld met die subsidie. Alleen had ze dat niet in haar zak gestoken; ze had er haar personeel mee betaald. Ze was ook bereid dat geld terug te betalen.

Maar daar ging politie noch justitie op in. Ze moest verklaringen afleggen. Over die ambtenaar. Want die móest gerotzooïd hebben. Als ze zich dat niet meer kon herinneren, moest ze desnoods maar een nachtje in de cel ‘logeren’ om haar geheugen op te frissen. ‘Alles was erop gericht om die ambtenaar te pakken,’ herinnert ze zich die verhoren. Groentehandelaar Jacobs overkwam hetzelfde. Hij moest zich voorjaar 1998 bij de recherche op het hoofdbureau melden: ‘Eerst was dat een vriendelijk gesprek met de rechercheurs. Er was bij mij al accountantsonderzoek gedaan en de administratie was helemaal op orde. Dat was in een eerder gesprek ook al gebleken. Totdat de behandelend officier van justitie binnenkwam. Ik moest duidelijk zijn, was de boodschap. Het kón niet anders of ik had die ambtenaar onder tafel geld betaald om die subsidies te regelen. Daar moest ik verklaringen over afleggen. Anders bleef ik de rest van de dag en desnoods de nacht in de cel. Daar ben ik uren over doorgezaagd. Maar ik heb die man geen cént betaald. Dat geloofden ze zelf achteraf ook.’

‘Het is krankzinnig dat die man zo lang in zijn eentje kon rondlopen op de Zeedijk. Hij onderhandelde ook met figuren als Frits van de Wereld. Ik denk dat hij uiteindelijk veel meer heeft verstrekt dan hij mocht doen, want hij werd door niemand gecontroleerd. Ik ben inmiddels van de Zeedijk vertrokken, maar ik voel me er wel ingeluisd door de gemeente. Toen ik in de problemen kwam, was er niemand om me te helpen, terwijl ik was binnengehaald als voortrekker van dat herstelproces op de Zeedijk. Wat ik daar heb meegemaakt, blijft me mijn hele leven bij.’

Toch leverde het onderzoek uiteindelijk niet het resultaat op waar betrokkenen op hadden ingezet. Justitie kon niet bewijzen dat John smeergeld of steekpenningen had aangenomen in ruil voor ruimhartige subsidietoewijzing. Zelfs niet na verhoren waarvoor John veertien dagen in een cel zat. Uiteindelijk kreeg justitie wél het bewijs rond dat hij valsheid in geschrifte had gepleegd en zo’n 70 duizend gulden had verduisterd bij een stichting in zijn woonplaats. In april 1999 leidde dat tot een rechtszaak. De officier van justitie gaf tijdens de zitting al aan hoe slordig de gemeente met John was omgegaan: ‘In 1994 had hij al aan zijn chef laten weten dat hij er over dacht een café op de Zeedijk te willen beginnen. Dat werd hem ontraden. Begin 1995 werd bekend dat hem dat commissariaat was aangeboden in een nv die een parkeergarage bij de Nieuwmarkt zou gaan exploiteren. Daarvoor had hij al een voorschot van duizend gulden op een vergoeding van tienduizend gulden aanvaard. Beide kwesties gaven aanleiding om te vermoeden dat de ambtenaar zich op de rand van omkoopbaarheid begaf. [...] Het lijkt er ernstig op dat het de gemeente Amsterdam onvoldoende duidelijk was dat de ambtenaar zich sowieso al in een zeer riskante positie bevond. [...] De belangenverstrengeling lag voortdurend wel heel dicht op de loer.’

John had al eerder tegenover de recherche verklaard dat hij wist hoe het werkelijk toeging met de subsidieverstreking. Dat was beleid waar Economische Zaken op het stadhuis volgens hem mee akkoord was gegaan. Het was zo ingewikkeld om geschikte ondernemers voor de Zeedijk te vinden, dat bij het toekennen van de subsidies volgens eigen procedures werd gehandeld: toekenning op basis van offertes, geen controle op de uitvoering en na afloop niet vragen om facturen. En geselecteerde ondernemers zouden met een half woordje begrijpen dat de gemeente een oogje zou dichtknijpen als verbouwingen zwart werden uitgevoerd. Dat was de opdracht die hij van het stadhuis had meegekregen. Een klussende kroegbaas op de kop van de Zeedijk kreeg bezoek van John op het moment dat hij druk in de weer was met zwartwerkers, daar maakte hij ook geen geheim van. John wees hem desondanks op de mogelijkheden van zijn subsidiepotje, waar die kroegbaas daarvoor helemaal geen weet van had. Deze kroegbaas werd zo goed geholpen dat hij later een bekende club op de Zeedijk geheel op kosten van de subsidie en het brouwerskrediet kon verbouwen. En vervolgens weer kon doorverkopen.

Voor de winkelierster die later in alle vroegte 's ochtends van haar bed zou worden gelicht, schroefde John de verbouwingsbegroting op van 40.000 gulden naar 210.000 gulden, terwijl hij wist dat ook in haar zaak zwart geklust werd. Zij kreeg van John alleen te horen dat er offertes en facturen moesten komen. Als de bedragen maar redelijk waren, kreeg ook de kroegbaas te horen.

Het was niet eens zozeer de subsidiefraude op de Zeedijk die John de das omdeed, maar een affaire in zijn woonplaats, ergens in Noord-Holland. Want de rechercheurs die in het kader van dat Zeedijk-dossier zijn financiële administratie doorplozen, stuitten op onverklaarbare overboekingen. Als voorzitter van een stichting had hij tussen de 50.000 en de 55.000 gulden onttrokken. Althans, zo noemde John het zelf in zijn verhoor. Het geld dat ontvreemd zou zijn, was gewoon een vergoeding voor geleverd werk. En de fiscus was van de hele gang van zaken op de hoogte geweest. Justitie had het tijdens de zitting, waar Johns betrokkenheid in die Zeedijkfraude en zijn aandeel in die verduisteringszaak gecombineerd werden behandeld, gewoon over verduistering. Die ontboezeming tijdens zijn detentie bracht de recherche op het spoor van merkwaardige bankoverschrijvingen tussen John en diverse welzijnsstichtingen waar hij voorzitter van was. In totaal, zo berekenden de rechercheurs, ging het om een dubieuze geldstroom van vermoedelijk ruim 342.000 gulden. Waarbij John zelf verklaarde dat hij heus wel eens geld opnam van die stichtingen en die bedragen op eigen rekeningen stortte. Absoluut financieel wanbeheer in samenwerking met de penningmeester, volgens justitie. John zelf wilde het woord verduistering niet in de mond nemen, maar wist ook niet hoe je het dan wél zou moeten noemen. Het onderzoek leverde het vermoeden op dat John alles bij elkaar volgens justitie voor minstens 65.500 gulden had verduisterd; het overige van de twijfelachtige geldstroom bleef onopgehelderd.

Toch was de officier van justitie niet helemaal tevreden met de resultaten van het onderzoek. Want in deze Zeedijk-affaire waren er te veel vermoedens dat de superieuren van John wel degelijk meer wisten van zijn handelwijze. Superieuren die nu ten onrechte buiten schot bleven. Het was een zaak, zo verzuchtte behandelend officier van justitie J. Plooy achteraf, waarbij veel meer boven water had kunnen komen als het onderzoek grootschaliger van opzet zou zijn geweest. Want de verklaringen in het dossier boden tal van aanknopingspunten die het vermoeden van collaboratie door superieuren rechtvaardigden. Letterlijk formuleerde hij het tijdens de zitting als volgt: 'In het algemeen is het zo dat er ambtelijke en bestuurlijke eindverantwoordelijken zijn voor de wijze waarop een individuele ambtenaar zijn werk doet. Of in deze zaak een of meer leidinggevendenden strafrechtelijk verwijten te maken zijn, is in dit onderzoek niet duidelijk en bewijsbaar geworden. Ik sluit het niet uit. Want de signalen zijn er wel. Diepergaand onderzoek zou nodig zijn geweest. In toekomstige onderzoeken moet daarmee wel gerekend worden; het belang van een integer bestuur op alle niveaus is daarmee gediend.'

John werd in april 1999 veroordeeld tot een voorwaardelijke celstraf van zes maanden, 140 uur dienstverlening en een boete van vijfduizend gulden. Bovendien hangt hem nog een civielrechtelijke procedure boven het hoofd voor de bedragen die hij bij die stichting verduisterd zou hebben. De winkelierster werd veroordeeld tot twee maanden voorwaardelijk en een boete van 15.000 gulden, haar compagnon kreeg een maand voorwaardelijk en een boete van 2500 gulden. De creatieve kroegbaas trof een schikking van 45.000 gulden, net als een collega-kroegbaas die met een betaling van 20.000 gulden strafrechtelijke procedures afkocht.

Najaar 1999, een half jaar na zijn veroordeling houdt John nog steeds vol dat hij slachtoffer is in een showproces waarbij de echte hoofdrolspelers buiten schot blijven. Die financiële perikelen met zijn stichtingen heeft justitie er volgens hem met de haren bij gesleept omdat er anders na twee jaar onderzoek helemaal geen zaak tegen hem zou zijn geweest. Dát er met geld geschoven is, geeft hij volmondig toe. Ook dat er geldopnames hebben plaatsgehad die achteraf gezien statutair niet hadden gemogen. Maar er was geen geld verduisterd. In ieder geval niet door hem. Er was met kasreserves geschoven. En dat doen provincies en zelfs de politie tegenwoordig ook. Een faillissement van een van die stichtingen is administratief niet gelopen zoals het hoorde. Maar dat is allemaal gebeurd in nauw overleg met de verantwoordelijk wethouder. Die heeft alles gesanctioneerd. Alles is in overleg met de schuldeisers gegaan. De wethouder was volledig op de hoogte en had er toestemming voor gegeven.

John kent de verhalen over zijn nauwe contacten met de onderwereld op de Wallen. Maar dat hoorde bij zijn werk en in het begin had hij types als Frits van de Wereld gewoon nodig. Die had onroerend goed op de Zeedijk en hij woonde er. Hetzelfde gold voor coffeeshophouder Henk de Vries en onroerend-goedspeculant Bertus Lüske die weer eigenaar was van een bordeel op de Oudezijds Kolk. Met Frits van de Wereld had hij een uitstekende relatie. ‘We kochten de eerste panden op de Zeedijk voor renovatie. Dat was vlak bij het huis van Frits van de Wereld. En toen werden ze gekraakt. Iedereen bemoeide zich ermee en zat natuurlijk met de handen in het haar. Frits bracht iedereen tot rust. Ga weg, zei hij, ook tegen mij. Blijf weg tot morgen en dan is het allemaal geregeld. Hoe hij het heeft gedaan, weet ik niet. Ik weet niet of hij zelf ontruimd heeft of dat die krakers vrijwillig zijn vertrokken. Maar de panden waren leeg.’

Waarom Frits van de Wereld zo coöperatief was? ‘Ik weet het niet. Hoewel: Frits had zelf ook panden op de Zeedijk, waaronder dat prachtige huisje waar hij zelf in woonde. In een ander pandje woonde indertijd zijn zus. Maar Frits had een akkefietje met de Belastingdienst. Hij had gerommeld met zwart geld en de fiscus had beslag gelegd op zijn panden. Er liep een claim van meer dan anderhalf miljoen gulden. En Frits vertrouwde niemand meer van de overheid, alleen mij. Ik heb zelf gezien hoe Frits met een uzi onder de tafel zat te wachten op die mannen van de Belastingdienst die hem zouden ontruimen. Hij was in staat om te schieten, dat weet ik zeker. Hij was bereid om er de lik voor in te draaien. Ik heb toen met hem gesproken. En toen ben ik met de fiscus gaan onderhandelen. Die wilden in eerste instantie helemaal niets, die wilden gewoon geld zien. Later kwam ik in contact met een fiscaal jurist en zijn we verder gaan onderhandelen. Toen kwam er het voorstel om schoon schip te maken met een afkoopsom van vijfhonderdduizend gulden. Het onroerend goed waar beslag op was gelegd zou direct aan de gemeente worden verkocht. Dat was onderdeel van de deal. Zo is dat uiteindelijk afgehandeld. Sindsdien was hij mij dankbaar tot zijn dood. In de buurt pochte hij dat de gemeente hem in ruil voor zijn medewerking op de Zeedijk met rust liet met zijn gokimperium. Maar dat was zijn doekje voor het bloeden omdat hij niet wilde pronken met het feit dat de fiscus beslag op zijn onroerend goed had laten leggen.’

John deed ook zaken met Henk de Vries die uiteindelijk een deal wist te sluiten met de gemeente over onroerend goed op de Zeedijk, in ruil voor The Bulldog op het Leidseplein, een coffeeshop op de begane grond van het voormalige politiebureau. De Vries huurde de ruimte al, maar wilde die dolgraag in eigendom hebben. Tegen de zin van het Grondbedrijf en het stadhuis, die het voormalige politiebureau niet graag overdroegen aan zo’n prominente hasjbaron. Maar De Vries had ook zijn zinnen gezet op de appartementen boven zijn zaak aan het Leidseplein. En ook dat is hem uiteindelijk gelukt. Volgens John omdat een van zijn superieuren geblunderd had tijdens de onderhandelingen. Een vonnis van de Amsterdamse rechtbank uit 1997 ondersteunt het relaas van John in deze affaire. Daarin legt de rechter de gemeente op het pand aan het

Leidseplein in zijn geheel over te dragen aan De Vries. Want hij haalde binnen wat hij tien jaar daarvoor met het Grondbedrijf contractueel had vastgelegd. John reconstrueert vanuit zijn herinnering de onderhandelingen als volgt: ‘De Vries had voor de gemeente panden in de aanbidding op de Zeedijk en bij het Oudekerksplein. Dat waren zogenaamde strategische aankopen. En dus kreeg hij zijn zin. De gemeente verkocht het horecagedeelte op het Leidseplein en kocht die twee panden op de Zeedijk en het Oudekerksplein. Maar boven dat horecadeel van The Bulldog zaten ook nog appartementen. En die wilde Henk ook hebben. Uitgesloten, zeiden mijn bazen van het Grondbedrijf. Politiek ónbespreekbaar. En tóch is het hem gelukt. Omdat een van mijn bazen zaken door de vingers heeft gezien. Het was de bedoeling dat die appartementen in eerste instantie aan toegelaten instellingen zouden worden verkocht.

Woningbouwverenigingen of zo. Als dat niet zou lukken, moest gekeken worden of de zittende bewoners interesse hadden. En pas als die niet wilden, zou De Vries aan de beurt komen.’

Corporaties hadden om onverklaarbare redenen geen interesse in onroerend goed op het Leidseplein, liet de top van het Grondbedrijf het stadhuis weten. Want die corporaties hadden geen zin in onderhandelingen met De Vries. Zelfs het Woningbedrijf Amsterdam, tot voor kort nog een gemeentelijke instelling, was niet geïnteresseerd. Daarmee vielen de eerste kandidaten met voorkeursrecht af. Vervolgens werden de zittende bewoners gepolst. Of zij geen interesse hadden in overname van de etages? John: ‘Vervolgens bleek dat niet alle bewoners wilden of konden kopen. En toen kwam mijn baas met de stelling dat iedereen moest kopen, anders zou niemand de kans krijgen. Ik weet nog dat ik gewaarschuwd heb dat er een afspraak met De Vries lag. Maar die deed opeens niet meer ter zake. En toen de optie van verkoop aan de bewoners niet meer aan de orde was, ging De Vries procederen omdat hij nu contractueel recht had op die appartementen. En die procedure heeft hij gewonnen. In tweede instantie ook het hoger beroep. Zo kwam het hele complex in zijn handen.’

John zegt niet te weten of De Vries ooit betaald heeft om zijn zin te krijgen. Hij kent de verhalen over de steekpenningen en smeergeld. En hoe de gemeente het zwart-geldcircuit in stand houdt. ‘Ik wilde op de Zeedijk een pand kopen van een eigenaar uit Friesland. Een slecht onderhouden pand. Maar die man wilde er tweeënhalve ton voor hebben en dat was veel te veel. De deal ketste af. Op een gegeven moment wist een bordeelhouder op de Wallen het voor een ton in de wacht te slepen. De rest werd zwart onder tafel bijgelegd. Ik kende die jongen en heb hem nog laten weten dat we altijd geïnteresseerd zouden zijn in overname als hij er niet uitkwam met opknappen en renoveren. Inmiddels was ik vertrokken, maar ik liep in de buurt en kwam de handlanger van die bordeleexploitant tegen. Was het Grondbedrijf bij ze langs geweest met het aanbod om alsnog te kopen. 375.000 gulden was de vraagprijs. Maar dat vonden ze in eerste instantie te veel. De ambtenaren wilden ruggespraak met de bazen op het stadhuis. Maar die jongen zette ze onder druk: meteen beslissen, anders ging de deal zeker niet door. En toen hebben ze ingestemd met 325.000 gulden. Terwijl ze wisten dat er oorspronkelijk een ton en een pak zwart geld voor betaald was. Dan werk je dus mee aan het witwassen van zwart geld.’

Midden jaren tachtig, herinnert John zich, gingen de eerste roddels over de Zeedijk. Een verhaal dat hij een slager bedreigd had. ‘Zo van: als jij niet verkoopt, zal ik zorgen dat er onteigend wordt. Daarover zijn nog vragen gesteld in de raad. Maar ik had de zekerheid van wethouder Louis Genet, verantwoordelijk voor het Grondbedrijf, dat hij me zou dekken. Ga zo door, kreeg ik nog van hem te horen. Later gingen er weer verhalen rond nadat ik met een onderzoeker van bureau Warmoesstraat en een Chinese ondernemer een hapje zat te eten op de Dijk. Gingen er weer van die fantastische complottheorieën over mij rond. Maar ik haalde daar mijn schouders over op. Totdat Genet vervangen werd door wethouder Duco Stadig en Bosma door Hans Gerson als directeur. Toen was ik mijn dekking kwijt en was het prijschieten. Ik heb

één concreet geval van omkoping aan de hand gehad. Dat was in 1994 en dat heb ik ook gemeld. Het ging om tienduizenden guldens die ik zo cash onder tafel kon krijgen. Een huiseigenaar wilde wel verkopen, maar dan ook meteen gedeeltelijk terughuren van de gemeente. En het moest allemaal zo geregeld worden dat hij er financieel handig uitsprong. De directie heeft met die melding helemaal niets gedaan. Ik voelde me compleet in mijn hemd gezet. Ik moest ook alleen werken op de Zeedijk terwijl zelfs de politie daar altijd in koppels werkt om elkaar een beetje in de gaten te houden. Ik heb er om gevraagd bij mijn superieuren. Maar het was niet nodig, vonden ze. Tot het fout ging. Maar toen het met poging tot omkoping écht realiteit was en ik daar melding van maakte, gaven ze niet thuis.'

'Mijn uiteindelijke aanhouding was afschuwelijk. Ik had voortdurend medewerking verleend aan het onderzoek. Ik kwam ook altijd als er een oproep lag. Toen kwam het bericht dat ik zou worden aangehouden. Ik heb nog een kort geding overwogen, maar heb daarvan afgezien omdat ik mezelf dan nog meer publiciteit zou bezorgen. Vervolgens werd ik op het bureau gearresteerd en vastgezet in een cel. Met allemaal kleine pesterijen. Ik zou beneden wat te eten krijgen. Maar toen ik daar aankwam, was het eten op. Of ik kreeg eten waarvan ze wisten dat ik daar fysiek niet tegen kon. Op een gegeven moment vroeg ik na twee dagen van urenlange verhoren om een aspirientje. Omdat ik uitgeteld was en barstende koppijn had. Maar dat was op het hele bureau niet voorhanden, althans niet voor mij. Toen werd ik voorgeleid bij de rechter-commissaris. Ik kom vrij dacht ik. Maar nee hoor, ik ging van het hoofdbureau naar de zwaarstbewaakte afdeling van de Bijlmer. Want ik was verdacht van een strafbaar feit waar meer dan vijf jaar celstraf voor stond. Ik werd overgebracht naar Demersluis en zonder dat de rechter-commissaris daar opdracht voor had gegeven, kreeg ik een aparte status. Ik mocht geen contact met de buitenwereld onderhouden, behalve met mijn advocaat. Wie voor dat beperkingbesluit verantwoordelijk was, is achteraf niet meer na te gaan. Blijkbaar niemand, maar ik was wel het slachtoffer. En omdat ik op donderdag werd ingesloten en mijn advocaat daar pas vrijdag achter kwam, ging er een weekeinde overheen voordat die status weer werd ingetrokken. De recherche had bij de rechter-commissaris gezegd dat ik langer vast moest blijven omdat de verhoren zouden worden voortgezet. Maar daar heb ik het hele weekeinde niets van gemerkt. Terwijl ik vast zat, kreeg mijn vrouw een oproep om naar het politiebureau te komen. Ook voor verhoor, dacht ze. Later bleek het gewoon om een getuigenverklaring te gaan. Maar toen ze vroeg of ze even naar huis mocht bellen omdat de kinderen thuis zouden komen, werd dat verboden. Ze mocht ook 's middags niet weg, werd haar verteld. De kinderen hebben 's avonds laat mijn advocaat gebeld met de boodschap dat moeder op het bureau zat en dat niemand wist waarom ze niet naar huis kwam. Het waren allemaal treiterijen om mij onder druk te zetten. Om mij dingen te laten bekennen die ik helemaal niet gedaan heb. De eerste drie dagen in de cel kon ik niet eens schone kleren aantrekken. Terwijl dat iets is waar ik enorm aan gehecht ben. Mijn vrouw had wel een tas met schone kleren naar het bureau gebracht, bleek achteraf. Maar die hebben ze gewoon achtergehouden. Daar kwam ik pas achter toen ik overgebracht werd naar de Bijlmer.'

De affaire heeft ook sporen nagelaten in zijn gezin, met name bij de kinderen. Hoe zij het ervaren hebben, zal pas op langere termijn duidelijk worden. 'Ze gingen ervan uit dat er grof geld achterover was gedrukt. Dus wilden ze in mijn kluis kijken. Maar het enige van waarde was een verzameling antiek familiebestek. Dat werd in beslag genomen, want dat zouden wel de steekpenningen zijn geweest waarmee een winkelier op de Zeedijk zijn dankbaarheid voor bewezen diensten had gecompenseerd. Dat was niet zo en dat bestek werd op een gegeven moment weer teruggebracht. Maar dat gebeurde met snerende en geringschattende opmerkingen. Zo'n incident heeft impact op het gezin. Bij mijn zoon uitte zich dat in zijn prestaties op school.

Hij is in die periode blijven zitten. Mijn dochter uit zich niet zo, maar er is thuis openhartig over de hele affaire gepraat.'

John is eind 1999 in afwachting van zijn hoger beroep en werkloos. Nadat hij geschorst was bij de gemeente werkte hij een tijd bij het handelsbedrijf waar hij zich had ingekocht. Maar partijen hebben inmiddels besloten om de betrekkingen te beëindigen wegens zakelijke verschillen van inzicht over de bedrijfsvoering.

Barbertje moest hangen, denkt John achteraf: 'Om de bazen, de echte hoofdrolspelers vrijuit te laten gaan. Het onderzoek is als een hete aardappel heen en weer geschoven tussen de politie, het Grondbedrijf en justitie. En de echte schuldigen hadden alle tijd om zich vrij te pleiten.'